

ARNAVUT EPİK DESTANLARINDA TÜRKÇE SİLAH ADLARI

Names of Turkish Arms in Albanian Epics

İrfan MORİNA*

Özet: Türkçenin Balkan dillerine ve özellikle bu bölgenin en eski dillerinden olan Arnavutça üzerine etkisi, birçok çalışmanın ana konusu olmuştur. Ünlü dilbilimciler, geçtiğimiz yıllarda, Türkçenin bu dillerin üzerindeki sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel etkisini en önemli çalışmalarında ele almışlardır. Bu çalışmada akraba olmayan iki dil arasındaki Türkçe aracılığıyla Arnavut epik destanlarında geçen Türkçe silah adlarına ve onların tarih boyunca aldıkları şekillere değineceğiz.

Anahtar kelimeler: alıntı, verinti, silah, etki, Türkçe, Arnavutça

Abstract: Influence of the Turkish language to Balkan languages and especially to one of the oldest languages, Albanian, has been main subject of many studies. Famous linguists have studied phonological, morphological, syntactic and semantic influences to these languages. Otherwise, this study is to touch upon two non-cognate language relation and Turkish weapon names usage in Albanian epics and their formation through the history.

Key words: quotations, weapon, influence, Turkish, Albanian

1.GİRİŞ

Diğer Balkan dillerine olduğu gibi, Arnavutçaya da tarih boyunca Türkçeden ve Türkçe vasıtasıyla çok sayıda kelime geçmiştir. Arnavutlar, ilk önce Osmanlı Türkleriyle yürüttükleri savaşılarından, daha sonra uzun bir zaman dilimi içinde Osmanlı hakimiyeti altında kalmalarından büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Arnavut ve Türk dillerinin kökenlerinde taban tabana zıddiyetler var. Bilindiği gibi Arnavutça Hint-Avrupa, Türkçe ise Ural-Altay dil grubuna girer. Fonetigi, morfolojisi ve sentaksıyla tamamen farklı bir dil olmasına rağmen Türkçe, Arnavutçayı hayli etkilemiştir. Türkçeden geçen kelimelere, Arnavutların konuşma dilinde, halk edebiyatında, edebî eserlerde, hatta günümüzün basın ve yayınında rastlamaktayız. Arnavut halk

* Prof. Dr., Prishtine Üniversitesi, Kosova

edebiyatıyla ilgili yayınlanmış kitapları incelemeye aldığımız zaman, bu kitaplarda basılmış edebi türlerin Türkçeden fevkalade etkilendiğini görmek mümkündür. Destanlar ve kahramanlık konularını içeren türkülerde bu özellik daha da göze çarpar bir hâle gelmiştir. Yürütülen savaşlar esnasında bir zaferi veya yenilgiyi, bir sevinci veya üzüntüyü Arnavut türkülerine konu edinen halk ozanlarının, vurgulamak istedikleri kelimeleri, Türkçeden seçmiş olmaları, apayrı bir olaydır. Arnavut türkülerine geçen Türkçe kelimelerin çoğu, savaşlar esnasında kullanılan silahlara aittir. Biz bu makalede silahları ateşsiz ve ateşli silahlar olmak üzere iki grupta ele alacağız:

I ATEŞSİZ SİLAHLAR İLE İLGİLİ KELİMELER

Osmanlı döneminde kullanılan soğuk silahların çeşitleri çoktur. Bunlar bıçaktan başlar, **yatağana** kadar devam eder.

Bıçak -u Sık rastlanan bir kelimedir. Arnavut halkının geniş bir kitlesi bu kelimeyi geçmişte olduğu gibi bugün de kullanmaktadır. Eski bir Arnavut türküsünde bunu görelim:

< tr. **b i ç a k**. Kesme aleti: ekmek bıçağı, kasap bıçağı, tıraş bıçağı, kâğıt bıçağı .

Vran-o Tahejrin haj-haj n'at-o çarshej! Çarşılarda vurdular Tahir'i hay hay
N'at-o çarshej haj -haj n'at-o sokak Çarşılarda o sokaklarda hay hay
Se je kane ther-o non mori me bıçak onu bıçakladılar

Veya başka bir türküde şöyle geçer:

Nji bıçak edhe nji gotë Bir bıçak bir de bardak
Tremdhet grrosh e nji zallot On üç groş (kuruş) ve bir zolot

Şekil 1. Prizren ustalarının imal ettikleri bir bıçak çeşidi)

Gargi-ja Arnavut halk türkülerinde çok tekrarlanan bir kelime. Değişik versiyonları vardır: **gargji, gergji, gerxhi gorgi**. Bunu birkaç örnekle gösterelim:

Hajde hajde Ramiz Pasha
Mo' m'zen mrena,po dil jashta
Ku luen g a r g i j a e shpata

Hadi, hadi, Ramiz Paşa
İçeride durma, dışarıya çık
Kılıcın ve kargının oyna dığı yere gel

< tr. k a r g ı : Eskiden silah olarak kullanılan, ucu sivri ve demirli sırık.

Şekil 2. Prizrende müzede mevcut olan bir kargı ucu

Jatagan-i Arnavut türkülerinde “jatagan” kelimesi sık kullanılmıştır. Bazı yörelerde 'tagan' olarak da geçmektedir.

<tr. y a t a ğ a n : Silah olarak kullanılan büyük ve uzun bir nevi bıçak adıdır. Beldeki silahlıkta taşındığı için bu ad verilmiştir.

Şimdi bu kelimeyi türkü örneklerinde görelim:

As nën gjyle te havani	Ne havan güllesi
As nën tef të prehtë t' tagani t	Ne de keskin yatağan altında
Kurdoherë duel n'fushë të mejdanit	Her zaman er eydanındaydı

Yukarıda görüldüğü gibi yatağan kelimesi kısaltılarak "tagan" olarak geçmektedir. Bir de aşağıda "jatagan" şeklini görelim:

O Hasan, Hasan Peshtani,	Ey Hasan, Peştanlı Hasan,
Gjak të rrihtë jatagani	Kan püskürürdü yatağanı
Se preri koka nizami	Nizam kellesi kesercesine

Şekil 3. Prizden İttifakı Müzesinde'ki yatağanlar

Kasaturrë veya bazı yerlerde "**kacaturrë**" olarak geçmektedir. < tr. k a s a t
u r a <it caccitare

Örneklerle görelim:

Haradini asht ngushtue
Kacaturren ka shkancue
Si vetima e ka vrullue
Bri në bri e ka shitue

Hayrettin sıkıldı,
Kasaturayı çıkardı,
Şimşek gibi saldırdı
Kaburgadan kaburgaya yarala

Kasatura kelimesinin Arnavutçada iki anlamı vardır: 1. Süngü gibi, tüfeğin namlusu ucuna takılan veya bel kayışına asılı olarak taşman bir çeşit bıçak. 2. Tüfek veya silah anlamında geçer ki, Türkçede bu anlam ile kullanılmaz. Şimdi kasaturanın tüfek veya silah anlamında kullanıldığı bir Arnavut epik türküsüne göz atalım:

Nuk janë topat e Ulçinit,
Por kacaturrja e Hajradinit

Ulçin'in topları değildir bizimkiler.
Bizimkiler Hayrettin'in kasaturalarıdır.

Görüldüğü gibi, kasatura topla mukayese ediliyor, üstelik kasaturanın Ulçin toplarından daha üstün oluşuyla ayrıca övünüyor.

Şekil 4. Eski bir kasatura

Kamë Bu kelime de Arnavut halk edebiyatında hayli kullanılmıştır.

< tr. **k a m a**: Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak.

Şekil 5. Süslü bir kama çeşidi

Këllëç-i Bu kelime de **këlliç**, **kliiç**, **kilyç** gibi değişik şekillerde kullanılmıştır.

<tr. kılıç>: Silahın icadından önce kullanılan en önemli harp aletinin adıdır. Eskiden kılıçtan başka, yine o işi görmek üzere, hançer ve kama kullanılırdı. Osmanlı Türklerinin harp aleti olarak kullandıkları kılıçların çoğu eğriydi. Kılıca su vermek ustalığı Osmanlılarda uzun zaman korundu. Bu nedendir ki eskiden en güzel ve fiyatları yüksek olan kılıçlar Osmanlı ustaları tarafından yapılırdı. İstanbul'da yapılan kılıçlar Avrupa'da yapılanlardan daha hafifti ve kullanması daha rahattı. Arnavut halk edebiyatında ve özellikle Arnavut epik türkülerinde kılıç kelimesi sıkça kullanılan Türkçe kelimelerden biridir. Aşağıdaki türküde Derviş Paşa'nın yiğitliğinden ve onun kullandığı kılıcından bahsedilmektedir:

**Karadaku brigje brigje
Digje Dervish pahsa digje
Nji këllëç të mirë hiqe
Nji këllëç të mirë jepi
Të marrë frikë laneti.**

Karadağ, tepe tepe,
Yakıver Derviş Paşa yakıver,
İyi bir kılıç çekiver
İyi bir kılıç versene,
Lanet, korkuya gark olsun.

Şekil 6. Prizren İttifağı Müzesinde korunan kılıçlardan biri

Mëzdrak-u Bu kelimenin yörelere göre varyantları çoktur. Mesela bazı yerlerde **muzdrak**, Kosova'da **mizdrak**, **mazdrak** olarak kullanılmıştır. Ünlü Arnavut halkbilimcisi ve folklorcusu Anton Çettan'ın derlediği "*Kënge*

Kreshnike" nga *Drenica* adlı kitabındaki bir kahramanlık ve yiğitlik türküsünde 'mezdrak' kelimesi şöyle kullanılmıştır:

Memuzdrake ai e paska gjue
Huq muzdraki krajlit i ka shkue
E muer iken krajli tash po ik
Si vetima iken krajli tash po ik

Mızrakla saldırmış o,
Mızrak kralı isabet almış
Kral kaçış yolunu aramış
Şimşek misali şimdi kral kaçıyor.

<tr. **mızrak**: Ucu demir şişli uzun sırkklar hakkında kullanılan bir tabirdir. Buna 'kargı' da denir. Ateşli silahların icadından evvel harp aleti olarak kullanılan mızrakların ucundaki demir şişin kama gibi düz olanları olduğu gibi üç veya dört köşeli olanları da, altın veya gümüş işlemelileri de vardı. Osmanlı saltanatının sonlarına kadar maiyet alaylarındaki süvariler tarafından kullanılır ve bunlara "Mızraklı alayı", "Mızraklı süvari alayı" denilirdi. Mızrak iki muharip karşı karşıya geldiği zaman kullanılırdı ve rastladığı yerde kama tesiri yapardı. Demirin takılmış bulunduğu ağaç sapın uzunluğu iki metreden bir parça uzun olduğu için uzaktan iş görürdü. Saplar elastikiyeti olmayan sert ağaçlardan yapılırdı. Müzede sapı dört beş metre uzunluğunda bir mızrak gördüğünü yazan Cevdet Paşa (*Tarih-i Askeri-i Osmani*, Kitab-ı evvel, sayfa 157) bunun için şu tafsilati veriyor: Sapı dört beş metre uzunluğunda kamıştan yapılmış olduğu için taşınması kolay olduktan başka sallamaktan meydana gelen ihtizaza yürüyüşünü de uydurur ve münasip vakitte havale ettiği düşmanında mühim tesir yapardı.

Şekil 7. Uçları farklı büyüklükte olan mızraklar

Syngji-ja Varyantları çoktur: **sungji**, **sfungji**, **syngi**, **singi**. Hatta bazı yörelerde kısaltılarak **sei-ja** olarak geçer. Kosova Savaşı'yla ilgisi olan ve 1913 yıllarında derlenmiş bir türküde süngü kelimesi şöyle aktarılmıştır:

< tr. **s ü n g ü**: Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah.

Karadaku me Serbi!
Te kan vjerre e te kan gri
Te kan there tane me *s i n g i*

Karadağ Sırbistan ile beraber
Asıp kesmişler,
Süğü ile delik deşik etmişler.

Şekil 8. Süğü çeşidi

Shish-i Bu kelime de ateşsiz silahlar grubuna girmektedir. Ne var ki "şiş" silah olarak diğerlerine kıyasla daha az kullanılmıştır.

< tr. **ş i ş**: Bir ucu sivri, demir veya ağaçtan, bazen silah gibi kullanılabilen ince uzun çubuk.

Topuz - i Eski zamanlarda bu silah sık sık kullanıldığı için kelime olarak da hayli işlek bir duruma gelmiştir. Arnaut halkı bu kelimeyi şu dizelerde şöyle kullanmıştır:

<tr. **topuz-i**: Ateşli silahların icadından evvel kullanılan savaş aletlerinden

birinin adıdır. Baş tarafı yuvarlak olduğu için bu ad verilmişti. Topuzlar yekpare demir veya bakır olarak yapıldığı gibi sapları ağaç, baş tarafları demir veya bakır olarak da yapılırdı. Süvari ve piyadeye mahsus olmak üzere ayrı ayrı topuzlar vardı. Süvarilerinki ağır, piyadelerinki hafifti. Süvariler topuzu eğrin sol tarafına asarlardı.

E ka marrë topuzin n'dorë
E ka hypun mbi shpinë t'atit
Edhe a nisun për të gjatë shpatit"

Topuzu eline geçirmiş
Atın üzerine çıkmış
Ve kılıcı sallamaya koyulmuş.

Şekil 9. Zincirli topuz

Xh i l i t - i Arnavut epik şiirlerde bu kelime Arnavutluk'ta "**xhilit**", Kosovo'da ise "**gjelit**" ve "**xhelit**" olarak geçmektedir. Bu silah Arnavut kahraman ve yiğitleri tarafından çok kullanıldığı için şiirlerde sık sık rastlamaktayız. Bir örnekte görelim:

<**tr. c i r i t**: Ateşli silahların icadından evvel süvari askerinin kullandığı harp aletlerinden birinin adıydı. Türklerde cirit oynamak, zamanımıza kadar intikal eden bir ananedir. Cirit, elle atılır bir nevi mızraktır. Mızraktan farkı bunun boyunun daha kısa olmasından ibarettir. Cirit oyunu evvelden pek muteberdi. Padişahlar, vezirler, halkı buna teşvik ederler, muvaffak olanlara atıyyeler verilirdi. Cirit süvariye mahsus bir silah olup piyade onu kullanamazdı. Çünkü şiddet ve darbe ile atılması için dörtnal veya hücum yürüyüşleriyle giden bir hayvanın süvariye verdiği tahrik gücü piyadede olamayacağından bu silah piyade elinde tesirsiz bir hâle gelirdi.

Shkojke gjogu si t'ish pllum i bardhë
Larg prej veti mërkovin n'ledinë p'e dan
Kur i duket Gjurs qi a afrua
Me gj e I i t ai Mujin e ka gjua

Gök at, ak kurşun misali fırladı
Kırda, doru atı hayli solladı
Curo, yanaştığını görünce
Muyo'ya ciritle saldırdı.

Şekil 10. At üstünde cirit oynayan bir oyuncu

Şimdiye kadar saydıklarımız Osmanlı döneminde kullanılan ateşsiz savaş aletlerinden bir kaçıydı. Ne var ki teknoloji ve sanayinin ilerlemesiyle bu silahlar yerini yeni ateşli silahlara bırakmıştır. Kargılar, yatağanlar, kasaturalar, kamalar, kılıçlar, mızraklar, süngüler, şiş, topuz ve ciritler eski değerlerini kaybetmiş olup artık barut, tüfek, top gibi yenileri rağbet görecektir. Ünlü halk ozanı Köroğlu bir türküsünde devri geçen bu ateşsiz silahlar hakkında hepimizce çok iyi bilinen ve sevilen türküyü yakmıştır.

Benden selam olsun Bolu Beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır

.....
.....

Delik-demir çıktı mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır.

II ATEŞLİ SİLAHLAR İLE İLGİLİ KELİMELER

Dipxhik-u Bu kelime bazı yerlerde "dimxhik " ve "dymxhik" olarak geçmektedir. Türkçe sözlüklere baktığımızda konu ile ilgili şu anlamı buluyoruz:

< tr. **d i p ç i k**: Tüfeğin atış sırasında omuza dayanan kısmı.

Şekil 11. Dipçiği olan eski bir tüfek

Kapaklija: Kapaklı, Arnavutlarda kullanılan bir çeşit tüfektir. Barut doldurmak için yapılan kapak kısmından dolayı ismini de kapaklı olarak almıştır. Bu silahı Arnavutlar özellikle Karadağlılarla yürüttükleri savaşlarda kullanmışlardır. Halk türkülerinde ve destanlarında **kapaklija** silahından sık sık bahsedilmektedir. Mesela bir türküde:

N'njato kulla kush a hi ?
Zhuj Selmani me *kapakli*
Flake të kuqe e tym të zi...

O kulelere(konaklara) kim girdi ?
Juy Selman adında biri, kapaklı ile
Kızıl yalım ve kara dumanla...

diye söylenmektedir.Kosova'nın Dugacin bölgesinde ise **kapakliya** silahı ile ilgili şu beyitlere rastladık:

**Buken n'dore krypen permi
Janë dhet burra me 'i kapakli,
Me 'i penë kije punojne dy shpi"**

Elinde ekmek, üzerinde tuz
On erkek bir kapakli
Bir çift öküzle çalışır iki aile

Kapakli silahının değerinden bahsederken daha ilginç bir örneğimiz de var:

**Kur u kan kapaklija me teneqe
Jan kan burrat me musteqe"**

Teneke kapaklı icat edildiğinde
Erkeklerin pala bıyığı vardı

Kapakli kelimesi Türkçe'den gelmektedir.Köken itibariyle de Türkçedir.Bu silah diğer silahlar gibi artık tarih sayfalarına karışmıştır.

Şekil 12. Kapakli tüfeğinden bir kare

Shejshane:

Buradaki şeş-hâne kelimesinin İstanbul'da bir semt adı olan Şişhane ile herhangi bir alâkası yoktur ve Şişhane söylenişi yanlıştır. Çünkü şeş-hâne diye namlusunda altı adet yiv bulunan tüfek ve toplara denir. Yivler mermiye bir ivme kazandırdığı için ateşli silahların gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Evvelce kaval gibi içi düz bir boru biçiminde imal edilen namlular, yiv ve set tertibatının icadıyla birlikte fazla kullanılmaz olmuş ve gerek topçuluk gerekse tüfek, tabanca vs. ateşli silahlarda yivli namlular tercih edilmiştir Merminin kendi eksenini etrafında dönmesini ve dolayısıyla daha uzağa gitmesini sağlayan yivler bir namluda genellikle altı adet olup münhani (spiral) şeklinde namlu içini dolanırlar. Altı adet yiv demek, namlunun da altı bölüme (şeş hâne = altı dilim) ayrılması demektir ki halk dilinde şeşâne (şişane değil) şeklinde kullanılır.

Arnavutlarda “şeşhane” kelimesi farklı biçimlerde telaffuz edilmektedir. Mesela Arnavutluęun güneyinde yaşayanlar “şeşhane” kuzeydekiler ise “şeşyşhane” Tiran civarındaki köy ve kasabalara gelince onlar “şeşnyane” diye söylemektedirler. Arnavutça tarif de şöyle yapılmaktadır: Puske e moçme e gjatë me namli si ç’ thuhet më posht për turqihsten: “pushkë e gjatë me gurrë e çark” (Namlusu ve uzun olan eski bir silah, aşağıda denildiği gibi (Çarkı ve taşı olan uzun bir silah).

**“I Lshoj m’tokë at herë shejshanat,
Edhe u çue e zuer taganat
Kah janë ndeshe trimat me trima
T’bumbulluen top e havana
T’shungulluen huta e shejshana”
(Fishta)**

O,şeşaneyi yere bıraktı
Ayağa kalkıp yatağanı aldı
Yiğitlerin çatpıştığı yöne doğru
Top ve havanların sesi duyuldu
Hut ve şeşaneler gürlledi

şeşane kelimesi Arnavutça sözlüklerde Jung’ta sayfa 197’te, Busetti’de s.174’te, Cordignano’da s.192’de, Leoti’de s.1358’de ve “Çağdaş Arnavut Dili Sözlüğünde” sayfa 523’te geçmektedir. Türkçeden Arnavutçaya geçen bu kelimenin aslı Farsçadır. Bilindiği üzere Farsça’da şeş altı demektir. Hane ise bildiğimiz hane kelimesidir. Demek ki tek kelime ile şeşhane, altıhaneli silah demektir.

Şekil 13. Şeşâne neferi, 1861-1876

Habertare: Habertare Arnavutlarda Osmanlı döneminde kullanılan diğer bir silah türüdür.Habertare silahını gençler, yiğitler vatan tehlikeye düştüğü zaman ağalara, ileri gelenlere haber vermek için kullanıyorlardı.Bunu şu dizelerden de anlamaktayız:

“E kam pushken Muj *habertare*,
Shtermtë t’a mbaj e ndrejte te bjen”

Ey Muyo,tüfeğim habertaredir
Eğri tutsam,doğru doğru atar

Habertare kelimesi Türkçe’den Arnavutça’ya geçmiştir.Köken itibariyle bu kelime Arapçadır.Farsçadan gelen -dar ekiyle Arnavutça’da isim olmuştur. Böyle bir adla böyle bir silahın Osmanlılarda kullanılıp kullanılmadığını bilmiyoruz.Galiba bu silah Arnavutlara ait olup sadece bu coğrafyada yani Rumeli’de kullanılmıştır.

Şekil 14. Eski,köhne bir habertare tüfeği

Havan topu: Alm. **Mörser** (m), Fr. **Mortier**, (m), İng. **Mortar**. Barutun keşfinden sonra üst açılı grubuyla atışlar yapmak üzere imal edilen ilk ateşli silâh. Namlusu yerdeki bir tabloya istinat eden, önden veya arkadan doldurulabilen mermi yolu dik toptur. Namlu ağzı veya ilk hızı diğer toplara nazaran genellikle daha düşüktür.

Arnavutlar Osmanlıların kullandıkları havan toplarını şöyle tarif ediyorlar: **“Havani është pjesë artilerije me tytë mjaftë të shkurt dhe më grykë shum të gjanë që vlen për të hudhe predha të mdha në distanca te shkurta”**.(Havan topu kısa namlulu ve geniş ağızlı olup topçu birliğine ait bir silahtır.Kısa menzillerde büyük mermilerin kullanılmasında elverişlidir).

Havan topu çok etkili bir top olacak ki Arnavutlar bunu kendi halk türkülerinde de yad etmişlerdir.Mesela İşkodra’da söylenen bir türküde:

Hafız Pasha Krye lopa
Nuk rrahët Skodra me dy topa
As me topa,as me *havana*
Dako Skrel nuk ban ma nana”

İnek kafalı Hafız Paşa
Dövülmez İşkodra iki topla
Ne topla ne de havanla
Dako Skrel gibi yiğidi doğurmaz analar

Arnavut'ların ünlü şair ve yazarı Cerc Fişta'nın bir eserinde havan topuyla ilgili şu dize vardır:

Kërsët topi rreh *havani*
Ka marrë gjamë të tanë Balkan

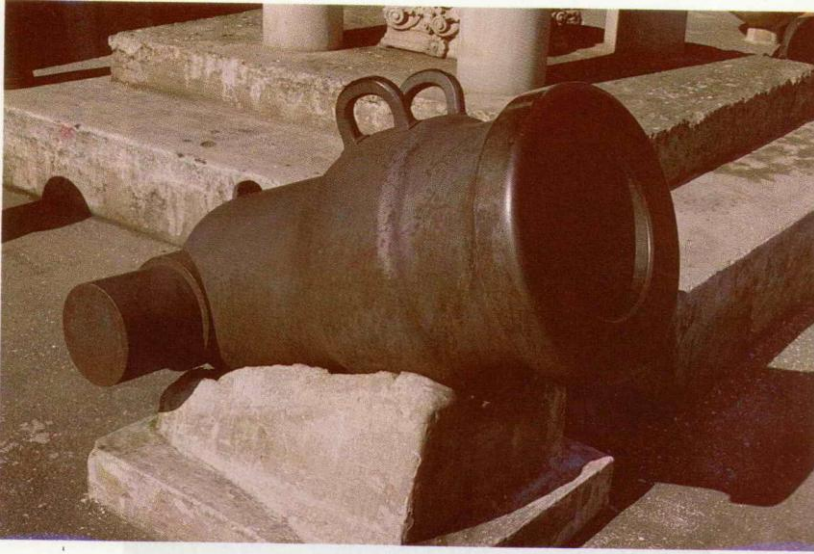
Top patlar,havan atılır
Bütün Balkanlara yayıldı sesi

Havan kelimesi Tahir Dizdaride s.373,Bashkimi ve Buseti'de s.624,Weigantta s.28,Leottide s.338,Cordignanosa'ta s.57,Gazullide s.440,ve “Çağdaş Arnavut Dili Sözlüğünde” s.166 da geçmektedir.”Havan” kelimesi Arnavutçaya Türkçe vasıtasıyla geçmişse de köken itibariyle bu kelime Farsçadır.Farsça'da “havan” ve “havang” olarak geçmektedir.

Şekil 15. Havan topu

Topi Baljemez: 1453 yılından önce 2. Mehmet İstanbul Surlarını geçebilmek için İtalya'da ve Rusya'da toplar döktürmüştür. Ancak İtalya'dan gelen topların üzerinde ``Balliemez`` damgası bulunduğu için, bu toplar Türkler arasında ``Balyemez Topu`` diye adlandırılmışlardır. Tahir Dizdari'nin“Arnavutça'da Oriyental Kelimeler Sözlüğünde” Balyemez topu ile ilgili şu kayıt bulunmakta: “**Qëmotit një fare topi i kalibrit të mesëm e më të shtime të gjata**”.(Eskiden kalma,orta kalibreli ama uzak atışlı bir çeşit top). Bu top Arnavut halkında ve özellikle Arnavut halk destanlarında geçtiği için Osmanlı döneminde Balkan coğrafyasında sık kullanılmış olabilesine de ip ucu vermektedir.

Şekil 16. Balyemez toplarından bir çeşidi

Sonuç:

Geniş ve yeni bir askeri yapıya sahip olan Osmanlı ordusu yerleştiği bölgelerde kendine ait yeni yerleşim yerleri ve idari birimler kazandırdı. İşte, davul, boru, top, bıçak, fitil, piştar, bayrak gibi askeri yapılarla alakalı olan sözcükler o zamana ait olup günümüzde bile kullanılmakta ve Arnavutçanın sözlüğünde de yer almaktadır. Osmanlı Türklerinin 1912 yılında Arnavutluk'tan ayrılmasıyla, birçok

askeri ve idari sözcük ve terimler birden bire kullanımdan kalktı. Bu sözcüklerden, kadı-kadi, nizam-nizam, yeniçeri-jeniçer gibi, tarihi terimler olarak saklanmaktadır.

Tepe, kala, il, gibi sözcükler yerleşim adlarının kurulduğu verintilerdir. Bunlardan Arnavutluk'ta, Tepelenë şehri II, Kodrat e Tepes, Elbasan veya dilcilerin açıkladıkları gibi İlbasan kenti örnek olarak verilebilir. Kala sözcüğü ise Türkçenin etkisini günümüzde bile canlı tutan ve eskiyi her zaman andıran verintilerindedir. Büyük Roma İmparatorluğu'nun Arnavutluk coğrafyasında onlarca kale bıraktığını ve adlarının Kështjella – Kastello, Castell olarak adlandırıldığını biliyoruz. Osmanlı Türklerinin bölgeye girmesiyle bu adın kale olarak değiştirilmesi dilcilerin vurguladığı önemli örneklerdendir.

KAYNAKLAR

ABAZİ-EGRO, Genciana "Per klasifikimin e turqizmeve ne gjuhen shqipe", Feja, Kultura dhe Tradita Islame nder Shqiptaret, Prishtine, (1995), 345-350.

BLLACA, Rizah "Kenge Popullore" I, II. 1977, Prishtine.

BORETZKY, Norbert, *Der Turkische Einfluss auf das Albanische*, Teü I, II, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, (1975).

ÇABEJ, Eqrem-Aleksander XHUVANË, Prapashtesat e gjuhes shqipe, Tirane (1962).

_____, "Per nje shtresim kronologjik te huazimeve turke ne gjuhen shqipe" Studime Filologjike, 4, (1975).

_____, Studime gjuhesore, I, II, III, IV, V, VI, Rilindja, Prishtine, (1976).

ÇETA, Anton, "Kenge Kreshnike" I: 1974, II: 1991, III: 1993. Prishtine.

ÇİPURİ, Hasan, "Orientalizmat e gjuhes shqipe ne terminologjine ushtarake" PERLA. Nr. 4, 1997.

DESNİTSKAJA, Agnia "O stiliticeskoj funkcii turcizmov albanskoj poezii", Voprosy teorii i istorii jazyka, Leningrad, s. 88-95, (1965).

DİZDARİ, Tahir, "Orientalizmat ne gjuhen shqipe" 2005. Tirane. "Kenge

HALİMİ, Mehmet, "Ndikimi i orijentalizmave ne fushen e fjaleformimit

nder te folme shqipe" Feja, Kultura dhe Tradita Islame nder Shqiptaret, Prishtine, (1995).

HAXHIHASANI, Qemal, kitap "Epika Historike" 1.1983 Tirane..

_____, Miranda Dule, kitap "Epika Historikke" 11,1981, Tirane.

_____, Miranda Dule, kitap "Epika Historike" III. 1990, Tirane.

KOSTALLARI, Androkli, "Rreth depertimit te turqizmave ne gjuhen shqipe gjate shekujve XVII-XVTH" Gjurmime albanologjike VII- 1977, Prishtine, 39-51.

KALESHI, Hasan "Ndikimet gjuhes turke ne fjalformimin e gjuhes shqipe" Buletin i Punimeve Shkencore te Fakultetit Filozofik te Prishtines VII,f.165-199,(1970).

KALESHI, Hasan "Ndikimet Orientale ne Tregimet Popullore Shqiptare", Glasnik Muzeja Kosova Buletini i Muzeut te Kosoves, XI, Prishtine.

KRAJNI, Anton "Hymja e Turqizmave ne Shqipe dhe Perpjekjet per Zevendesimin e Tyre" Studime Filologjike,1965, nr.1. 150.

LAFE, Emil "Rreth vendit te orijentalizmave nder huazimet e shqipes", Feja, Kultura dhe Tradita Islame nder Shqiptaret, Prishtine, (1995).

MBLEDHES te hershem te folklorit Shqiptar" 1:1960, II: 1961, III: 1962.

MEJER, Gustav "Etymologisches Wörterbuch der albanischen Sprache" Strassburg,1891.

MİKLOSÍCH, Franc "Die türkischen Elemente in den südost-und osteuropaischen Sprachen" Wien, 1885.

MORİNA, İrfan,"Arnavutça'da Türkçe Kelimeler" ÇEVREN, nu: 46, 47, 48, 1985, Prishtine.

MYDERRİZİ,Osman "Fjalori Shqip-Turqisht i Hafiz Ali Ulqinakut"Buletini i Universitetit Shteteror te Tiranës, XV, no.3

SİKİRİÇ, Şaçir, Abdulah Şkaljiç Turcizmi u narodnom govoru i narod-noj knjizevnosti Bosne i Hercegovine (dopunsko izdanjeinstituta za proucavanje folkloru u Sarajevu, 1957 godine-şapiro-grafirano

"PRİLOZI" VIII-IX 1958-9, Sarajevo (tanıtma ve eleştiri yazısı). SHKALJIÇ, Abdulah, Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku, "Svjetlost", Sarajevo, 73.